DİLBİLGİSİ: ARAPÇADA MİSÂL FİİLLER

القواعِد: الفعل المثال

Mu'tell fiiller grubunun ilk ögesi *misâl* fiillerdir. İlk harfi, yani fâu'l-fi'l'i illetli olan fiillere misal fiiller denir. Misâl fiiller bu illetli harfin vav (و) ya da ye (ي) oluşuna göre ikiye ayrılır:

- İlletli olan ilk harf *vâv* ise bu fiile *misâl-i vâvî*,

  وَجَدَ (buldu) وَصَلَ / (vardı, ulaştı) / وَقَفَ (durdu) gibi.

- İlletli olan ilk harf *ye* ise bu fiile *misâl-i yâ'î* adı verilir.

  يَسُرَ (kolaylaştı) / يَنَعَ (olgunlaştı) gibi. Buradaki "Ye" harfi Müzarilik (Muzarât) Harfi değildir.

Şimdi sırasıyla bu fiillerin mâzî ve muzâri çekimlerini inceleyelim.

Misâl-i Vâvî'nin Mâzî Çekimi

Misâl fiilin mâzî (di'li geçmiş zaman) çekimi tıpkı sâlim bir fiilin mâzî çekimi gibidir. وَجَدَ örneğinde bunu görelim:

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هُمْ وَجَدوا Onlar buldular	هُما وَجَدا O ikisi buldu	هُوَ وَجَدَ O buldu	Gâib
هُنَّ وَجَدْنَ Onlar buldular	هُما وَجَدَتا O ikisi buldu	هِيَ وَجَدَتْ O buldu	Gâibe
أَنْتُمْ وَجَدْتُمْ Sizler buldunuz	أَنْتُما وَجَدْتُما Siz ikiniz buldunuz	أَنْتَ وَجَدْتَ Sen buldun	Muhâtab
أَنْتُنَّ وَجَدْتُنَّ Sizler buldunuz	أَنْتُما وَجَدْتُما Siz ikiniz buldunuz	أَنْتِ وَجَدْتِ Sen buldun	Muhâtaba
نَحْنُ وَجَدْنا Biz bulduk		أَنا وَجَدْتُ Ben buldum	Mutekellim

Şimdi misâl fiilin mâzî formu ile kurulu aşağıdaki cümlelerin i'râbını yapalım:

وَصَلَتْ القافِلَةُ إلى الصَّحْراءِ. (Kafile çöle ulaştı.)

وَصَلَتْ : Mâzî fiil (misâl), üçüncü tekil şahıs, dişil.

القافِلَةُ : Fâil, merfû, ref alâmeti sondaki damme.

إلى : Harf-i cer

الصَّحْراءِ : Mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra.

وَقفَ التِّلْمِيذُ أمامَ المَسْجِدِ. (Öğrenci câminin önünde durdu.)

وَقفَ : Mâzî fiil (misâl), üçüncü tekil şahıs, eril.

التِّلْمِيذُ : Fâil, merfû, ref alâmeti sondaki damme.

أمامَ : Zarf, aynı zamanda muzâf.

المَسْجِدِ : Muzâfun ileyh, mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra.

Misâl-i Vâvî'nin Muzâri Çekimi

Misâl-i vâvîler genellikle 2. kalıptandır ve 2. kalıptan olan misâl-i vâvilerin muzârilerinde baştaki vâv düşer. Bundan sonra muzâri çekime tıpkı sâlim bir fiildeki gibi devam edilir.

وَجَدَ ← يَوْجِدُ ← يَجِدُ

وَصَلَ ← يَوْصِلُ ← يَصِلُ

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هُمْ يَجِدونَ Onlar buluyorlar, bulurlar	هُما يَجِدانِ O ikisi buluyor, bulur	هُوَ يَجِدُ O buluyor, bulur	Gâib
هُنَّ يَجِدْنَ Onlar buluyorlar, bulurlar	هُما تَجِدانِ O ikisi buluyor, bulur	هِيَ تَجِدُ O buluyor, bulur	Gâibe
أَنْتُمْ تَجِدونَ Sizler buluyorsunuz, bulursunuz	أَنْتُما تَجِدانِ Siz ikiniz buluyorsunuz, bulursunuz	أَنْتَ تَجِدُ Sen buluyorsun, bulursun	Muhâtab
أَنْتُنَّ تَجِدْنَ Sizler buluyorsunuz, bulursunuz	أَنْتُما تَجِدانِ Siz ikiniz buluyorsunuz, bulursunuz	أَنْتِ تَجِدينَ Sen buluyorsun, bulursun	Muhâtaba
نَحْنُ نَجِدُ Biz buluyoruz, buluruz		أنا أَجِدُ Ben buluyorum, bulurum	Mutekellim

Misâl fiillerin olumsuz çekimleri de tıpkı sahîh fiillerin olumsuz çekimleri gibidir. Daha önceki bölümlerde de değinildiği gibi mâzî olumsuz çekiminde fiilin başına ما ; muzâri olumsuz çekiminde fiilin başına لا veya لما olumsuzluk edatları getirilir.

Şimdi yapısında olumsuz muzâri formda misâl fiil içeren bir cümlenin i‘râbını yapalım:

الأطِبّاءُ لا يَعِدونَ النّاسَ بالمُعْجِزَةِ. (Doktorlar insanlara mucize vaat etmiyorlar.)

الأطِبّاءُ : Mubteda, merfû, ref alâmeti sondaki damme.

لا : Lâ en-nâfiye

يَعِدونَ : Bu fiil ile başlayan cümle, fiil cümlesi olarak mubtedanın haberidir, mahallen merfûdur (çünkü cümlelerin i‘râbı mahallendir); يَعِدونَ :Muzâri fiil (misâl), üçüncü çoğul şahıs, eril, fâili bitişik zamir olan *vâvu'l-cemâ'a*.

النّاسَ : Mef'ûlun bih, mansûb, nasb alâmeti sondaki fetha.

بِ : Harf-i cer

المُعْجِزَةِ : Mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra.

Misâl-i yâ'îlerin mâzî ve muzâri çekimi tıpkı sâlim bir fiilin mâzî ve muzâri çekimi gibidir. Misâl-i vâvîden farklı olarak misâl-i yâ'înin muzârisinde illet harfi düşmez.

Örneğin;

Kolaylaşmak, kolay olmak	يَسُرَ ← يَيْسُرُ	
Olgunlaşmak	يَنَعَ ← يَيْنَعُ	
Kurumak	يَبِسَ ← يَيْبَسُ	

Öğrenme Çıktısı

2 Misâl fiillerin di'li geçmiş, geniş zaman ve şimdiki zaman çekimlerini yapabilme

Araştır/ Tekrarla 2

وَصَلَ fiili, 2. kalıptandır. Mâzî ve muzâri çekimlerini defterinize yazınız.

İlişkilendir/ Karşılaştır

Kur'ân-ı Kerîm'in "Nisâ Sûresi" 173, "Duhâ Sûresi" 6-7-8, "Mâide Sûresi" 9. ayet-i kerimelerinde bulunan misâl fiilleri tespit ediniz.

Anlat/ Paylaş

Arapça öğrenen arkadaşlarınızla öğrendiğiniz misâl fiillerin bir listesini oluşturup, mâzî ve muzâri çekimlerini yapmaya çalışınız.

MİSÂL FİİLLERDE EMİR VE NEHİY ÇEKİMİ

الأمرُ و النهيُ في الفعل المثال

Misâl Fiilin Emr-i Hâzır Çekimi

Misâl-i vâvî olan وَجَدَ (buldu) fiilinden emr-i hâzır kipi elde etmek istediğimizde, yine sulâsî fiillerde emr-i hâzır kipinin bulunuşuna ilişkin yolu izlememiz gerekmektedir. Buna göre:

1. Fiilin ikinci şahıs muzârisi (eril) alınır: أَنْتَ تَجِدُ
2. Baştaki muzâraat harfi atılır: جِدُ
3. Baştaki muzâraat harfi atıldıktan sonra ardından gelen harf okunabildiği için başa elif harfi getirilmez.
4. Son işlem olarak fiilin sonu cezm edilir: جِدْ

Emr-i hâzır bulma kuralını, ikinci şahsa ait diğer formlar üzerinde de uygulayacak olursak, şöyle bir sonuç elde ederiz:

أنْتُما تَجِدانِ ← جِدَا
أنْتُمْ تَجِدونَ ← جِدُوا
أنْتِ تَجِدينَ ← جِدِي
أنْتُما تَجِدانِ ← جِدَا
أنْتُنَّ تَجِدْنَ ← جِدْنَ

Buna göre, وَجَدَ fiilinin emr-i hâzır kipinin çekimini şu şekilde düzenleyebiliriz:

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
أَنْتُمْ جِدُوا Sizler bulunuz	أَنْتُما جِدا Siz ikiniz bulun	أَنْتَ جِدْ Sen bul	Muhâtab
أَنْتُنَّ جِدْنَ Sizler bulunuz	أَنْتُما جِدا Siz ikiniz bulun	أَنْتِ جِدي Sen bul	Muhâtaba

Misâl Fiilin Nehy-i Hâzır Çekimi

Nehy-i hâzır çekiminin kuralını artık biliyorsunuz. (وَجَدَ) fiilinin nehy-i hâzır çekimini ilgili şahıslar için aşağıdaki gibi yaparız.

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil(Mufred)	
أَنْتُمْ لا تَجِدُوا Sizler bulmayınız	أَنْتُما لا تَجِدا Siz ikiniz bulmayın	أَنْتَ لا تَجِدْ Sen bulma	Muhâtab
أَنْتُنَّ لا تَجِدْنَ Sizler bulmayınız	أَنْتُما لا تَجِدا Siz ikiniz bulmayın	أَنْتِ لا تَجِدي Sen bulma	Muhâtaba

Misâl Fiilin Emr-i Gâib Çekimi

Emr-i gâibin üçüncü şahıslara dönük emir kipi olduğunu ve nasıl yapıldığını artık biliyorsunuz.

Şimdi وَجَدَ fiilinin emr-i gâib çekimini aşağıdaki tabloda inceleyelim.

Çoğul (Cem‘)	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هُمْ لِيَجِدُوا Onlar bulsunlar	هُما لِيَجِدا O ikisi bulsun	هُوَ لِيَجِدْ O bulsun	Gâib
هُنَّ لِيَجِدْنَ Onlar bulsunlar	هُما لِتَجِدا O ikisi bulsun	هِيَ لِتَجِدْ O bulsun	Gâibe

Misâl Fiilin Nehy-i Gâib Çekimi

Şimdi وَجَدَ fiilinin nehy-i gâib çekimini görelim:

Çoğul (Cem‘)	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هم لا يَجِدوا Onlar bulmasınlar	هما لا يَجِدا O ikisi bulmasın	هو لا يَجِدْ O bulmasın	Gâib
هُنّ لا يَجِدْنَ Onlar bulmasınlar	هما لا تَجِدا O ikisi bulmasın	هِي لا تَجِدْ O bulmasın	Gâibe

Şimdi örnek cümlelerle bu çekimlerin tümünü daha iyi kavrayalım:

Emr-i Hâzır

جِدْ الفَرْقَ بَيْنَ الصُّورتَيْنِ! (İki resim arasındaki farkı bul!)

جِدْ : Emr-i hâzır, ikinci tekil şahıs, eril, fâil gizli zamir (أَنْتَ).

الفَرْقَ : Mef'ûlun bih, mansûb, nasb alâmeti sondaki fetha.

بَيْنَ : Zarf , aynı zamanda muzâf.

الصُّورتَيْنِ : Muzâfun ileyh, mecrûr, cer alâmeti ي, çünkü ikil bir kelime.

Nehy-i Hâzır

لا تَقِفْ في مُنْتَصَفِ الطّرِيقِ! (Yolun ortasında durma!)

لا : Lâ en-nâhiye

تَقِفْ : Muzâri fiil, ikinci tekil şahıs, eril, başındaki *lâ en-nâhiye*'den dolayı meczûm, cezm alâmeti sondaki sukûn, fâil gizli zamir (أَنْتَ).

في : Harf-i cer

مُنْتَصَفِ : Mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra, aynı zamanda muzâf.

الطّرِيقِ : Muzâfun ileyh, mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra.

Emr-i Gâib

لِيَصِلوا إلى الحَلِّ في وَقْتٍ قَريبٍ! (Yakın zamanda çözüme ulaşsınlar!)

لِ : Lâmu'l-emr

يَصِلوا : Muzâri fiil, üçüncü çoğul şahıs, eril, başındaki *lâmu'l emr*'den dolayı meczûm, cezm alâmeti sondaki nûn harfinin düşmesi, fâ'il bitişik zamir vâv (*vâvu'l-cemâ'a*).

إلى : Harf-i cer

الحَلِّ : Mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra.

في : Harf-i cer

وَقْتٍ : Mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra, aynı zamanda mevsûf.

قَريبٍ : (وَقْتٍ)'in sıfatı, dolayısıyla onun gibi tekil, eril, belirsiz ve mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra.

Nehy-i Gâib

لا يقَعُوا في الفَخِّ! (Tuzağa düşmesinler!)

لا : Lâ en-nâhiye

يقَعُوا : Muzâri fiil, üçüncü çoğul şahıs, eril, başındaki *lâ en-nâhiye*'den dolayı meczûm, cezm alâmeti nûn'un hazfi (nûn'un düşürülmesi), fâ'il bitişik zamir vâv (*vâvu'l-cemâ'a*).

في : Harf-i cer

الفَخِّ : Mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra.

Öğrenme Çıktısı

3 Misâl fiillerin emr-i hâzır, emr-i gâib; nehy-i hâzır ve nehy-i gâib çekimlerini yapabilme

Araştır/ Tekrarla 3

Aşağıda verilen misâl fiilin emr-i hâzır, emr-i gâib, nehy-i hâzır, nehy-i gâib çekimlerini yapınız. (وَقَفَ/2)

İlişkilendir/ Karşılaştır

Kur'an-ı Kerîm'in "İhlâs Sûresi" 3. ayet-i kerimesinde geçen "لَمْ يَلِدْ" kullanımını misâl fiillere ilişkin öğrendiğiniz bilgilerle ilişkilendiriniz ve nasıl bir yapıda olduğunu belirtiniz.

Anlat/ Paylaş

Birkaç misâl fiil seçip onları emir ve nehiy formlarına çevirerek ezberleyiniz. Bu ezberinizi çevrenizde Arapça bilen kişilerle paylaşınız.